

SPRAWOZDANIA

SEMINARE

t. 39 * 2018, nr 2, s. 201-215

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ *KOŚCIÓŁ – PATRIOTYZM – OJCZYZNA* (Białystok, 5 maja 2017)

5 maja 2017 r. w Auli Kazimierzowskiej Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku miała miejsce konferencja naukowa nt. *Kościół – patriotyzm – ojczyzna*. Spotkanie zostało zorganizowane przez Katedrę Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Białymstoku, Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie – Studium Teologii w Białymstoku, Archidiecezjalne Wyższe Seminarium Duchowne w Białymstoku oraz Studium Życia Rodzinnego Archidiecezji Białostockiej.

Otwarcia sympozjum dokonał ks. prof. UwB dr hab. Andrzej Proniewski, rektor Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku oraz kierownik Katedry Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Białymstoku. Na początku pozdrowił on wszystkich uczestników konferencji, następnie nawiązał do obchodów 1050. rocznicy Chrztu Polski i wynikających z tego jubileuszowych zadań, które dotyczą ważnych wymiarów życia moralnego, religijnego, społecznego i państwowego.

Następnie zabrał głos emerytowany metropolita białostocki abp prof. dr hab. Edward Ozorowski, który przedstawił główne cechy postaw patriotycznych. Jego zdaniem, Polska stoi przed poważnymi wyzwaniami dotyczącymi przyszłości całego narodu. Jaka będzie w najbliższych latach? W jakim kierunku będzie się rozwijać społeczeństwo? Jaka tradycja historyczna stanie się podstawą więzi narodowej: pamięć o Żołnierzach Wyklętych czy myślenie postkomunistyczne? Szukanie odpowiedzi na tego rodzaju pytania powinno być dzisiaj przedmiotem rzetelnego namysłu wielu środowisk katolickich oraz ważnym elementem nowej ewangelizacji.

Referat wprowadzający w problematykę konferencji wygłosił ks. dr hab. Andrzej Kobylński z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie nt. *Jaki patriotyzm jest cnotą? Meandry miłości do własnego kraju*. Na początku swego wystąpienia zauważył, że Białystok jest szczególnym miejscem na mapie Polski, gdy chodzi o praktykowanie postaw patriotycznych. Z jednej strony, ziemia białostocka to miejsce narodzin ks. Jerzego Popiełuszki, który uczył Polaków miłości do ojczyzny w trudnych latach 80. ubiegłego wieku. To także tradycja silnego oporu antykomunistycznego po 1944 r., dramat Obławy Augustowskiej czy kultywowanie pamięci 5. Wileńskiej Brygady Armii Krajowej. Z drugiej strony, w kwietniu 2016 r. Białystok stał się przedmiotem zainteresowania mediów ogólnopolskich. Dlaczego? Z powodu przeżywanych w tym mieście obchodów 82. rocznicy powstania Obozu Narodowo-Radykalnego i wielu pytań, jakie pojawiły się w przestrzeni publicznej odnośnie do patriotyzmu i nacjonalizmu. Czym powinna być dzisiaj miłość do własnego kraju? Jak rozumieć patriotyzm w XXI wieku?

W dziejach myśli ludzkiej można wyróżnić dwa przeciwstawne paradygmaty dotyczące oceny patriotyzmu. Reprezentantem obozu traktującego patriotyzm jako cnotę może być rzymski poeta Horacy, który napisał w jednej ze swoich pieśni cytowane często słowa: „Słodko i zaszczytnie jest umrzeć za ojczyznę” – *Dulce et decorum est pro patria mori*. Natomiast jednym z bardzo znanych krytyków miłości do własnej ojczyzny był rosyjski pisarz Lew Tołstoj, który uznawał patriotyzm za błąd moralny i grzech ciężki, zaprzeczenie podstawowych zasad chrześcijańskiej moralności, która wyklucza egoizm zarówno jednostkowy, jak i grupowy, gdyż bliźnim jest każdy człowiek.

Do ożywienia badań nad patriotyzmem przyczynił się w ostatnich dziesięcioleciach amerykański filozof Alasdair MacIntyre, który 26 marca 1984 r. na University of Kansas wygłosił szeroko komentowany wykład nt. *Czy patriotyzm jest cnotą?* Zdaniem MacIntyre’a, patriotyzm może być określony jako taki rodzaj lojalności wobec danego narodu, jaki przejawiają jedynie ci, którzy są

owego narodu przedstawicielami. Patriotyzmu nie należy mylić z bezmyślną lojalnością wobec własnego narodu, która nie bierze w ogóle pod uwagę jego właściwości. Nie należy sądzić, iż patriotyzm jest czymś więcej niż całkowicie zrozumiałym poświęceniem się dla spraw własnego narodu, które nigdy nie może naruszyć granic ustalonych przez obiektywny moralny punkt widzenia. Wydaje się, że takie ujęcie patriotyzmu jest dzisiaj bardzo aktualne także w Polsce. Potrzeba obecnie patriotyzmu inkluzywnego, wolnego od ksenofobii i fałszywego mesjanizmu, mądrze i skutecznie łączącego tradycję z nowoczesnością.

Drugi referat zaprezentował ks. mgr Artur Sulik z Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku nt. *Patriotyzm w Biblii*. Na początku swego wystąpienia prelegent przywołał wybrane fragmenty z książki Jana Pawła II *Pamięć i tożsamość*, w których Papież określa patriotyzm jako miłość ojczyzny i tego, co ojczyście. W tej perspektywie przedmiotem postawy patriotycznej są wartości narodowe, terytorium, kultura, przywiązanie do dziejów kraju urodzenia itp. Umiłowaniu własnej ojczyzny musi towarzyszyć poszanowanie praw i tradycji innych narodów.

Problem patriotyzmu pojawia się także na kartach Pisma Świętego, które jest zapośredniczone w historii i stanowi werbalizację historii zbawienia. Obowiązki wobec ojczyzny wynikają z czwartego przykazanie Dekalogu: „Czcij ojca twego i matkę twoją, abyś długo żył na ziemi, którą Pan, Bóg twój, da tobie” (Wj 20,12). W Katechizmie Kościoła Katolickiego zapisano następujące słowa nt. interpretacji tego przykazania: „Obywatele mają obowiązek przyczynić się wraz z władzami cywilnymi do dobra społeczeństwa w duchu prawdy, sprawiedliwości, solidarności i wolności. Miłość ojczyzny i służba dla niej wynikają z obowiązku wdzięczności i porządku miłości. Podporządkowanie prawowitej władzy i służba na rzecz dobra wspólnego wymagają od obywateli wypełniania ich zadań w życiu wspólnoty politycznej” (KKK 2239).

Biblia otwiera perspektywę eschatologiczną, która powoduje bolesne napięcie między ojczyzną ziemską a ojczyzną niebieską. Autor Listu do Hebrajczyków pisał: „W wierze pomarli oni wszyscy, nie osiągnąwszy tego, co im przyrzeczono, lecz patrzyli na to z daleka i pozdrawiali, uznawszy siebie za gości i pielgrzymów na tej ziemi. Ci bowiem, co tak mówią, okazują, że szukają ojczyzny. Gdyby zaś tę wspominali, z której wyszli, znaleźliby sposobność powrotu do niej. Teraz zaś do lepszej dążą, to jest do niebieskiej” (Hbr 11,13-16). Dążenie do ojczyzny niebieskiej nie powinno oznaczać deprecjacji ojczyzny ziemskiej. Chrześcijanin jest patriotą w podwójnym znaczeniu – szanuje ojczyznę ziemską, ale jednocześnie tęskni za ojczyzną niebieską.

Trzecim wystąpieniem był referat nt. *Moralny wymiar patriotyzmu*, który wygłosił ks. prof. KUL dr hab. Tadeusz Zadykowicz z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Prelegent stwierdził, że fenomen patriotyzmu wymaga podejścia interdyscyplinarnego, a jego ważnym wymiarem są aspekty moralne. Gdy chodzi o wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, pierwsze dokumenty na temat patriotyzmu pochodzą z XIX wieku. Następnie postawił pytanie o to, dlaczego problematyka ta bywa pomijana przez teologię moralną. Niestety, w tej dziedzinie wiedzy dość często dominuje skrajny wertykalizm oraz radykalny indywidualizm, które utrudniają podjęcie tematów związanych z życiem społecznym i miejscem jednostki w wymiarze publicznym.

Ks. Zadykowicz podkreślił, że postawa patriotyczna wynika z wiary chrześcijańskiej, ponieważ wizja świata i człowieka zakorzeniona w Ewangelii pozwala docenić rolę i znaczenie ojczyzny ziemskiej oraz umieszcza ją w całej hierarchii wszystkich innych wartości. Aktualizacja postaw patriotycznych polega głównie na odkrywaniu wartości zawartych w tym wszystkim, co ojczyznę stanowi. Miłość do ojczyzny wyraża się na wiele różnych sposobów. Jej przejawem są czyny i postawy takie jak modlitwa za ojczyznę, pragnienie dobra ojczyzny i wszystkich jej mieszkańców, czynna służba na rzecz pomyślności i rozwoju własnego kraju. Jednym z nowych przejawów miłości do ojczyzny jest patriotyzm konsumencki, który polega na nabywaniu produktów wytworzonych na terenie własnej ojczyzny. Natomiast postawami sprzecznymi z miłością do własnego kraju będą takie zachowania, jak brak patriotyzmu, postawy antypatriotyczne, nacjonalizm, ksenofobia, szowinizm czy pogarda wobec własnej ojczyzny.

Czwarty referat wygłosiła prof. UwB dr hab. Barbara Cieślińska z Uniwersytetu w Białymstoku nt. *Spółeczny wymiar patriotyzmu*. Prelegentka podkreśliła, że na gruncie socjologii pojęcie patriotyzmu pojawia się w kontekście ojczyzny, narodu, migracji itp. Nie można powiedzieć, że ta kategoria

odgrywa ważną rolę w badaniach socjologicznych. W pięciotomowej *Encyklopedii socjologii*, przygotowanej przez zespół naukowców pod kierunkiem Władysława Kwaśniewicza i wydanej w latach 1998-2007, w ogóle nie występuje hasło patriotyzm. Problem patriotyzmu jako postawy społecznej pojawia się najczęściej w badaniach socjologicznych w kontekście analiz naukowych dotyczących migracji. Brak postaw patriotycznych wśród emigrantów i imigrantów świadczy zazwyczaj o ich wykorzenieniu, które jest skutkiem utraty więzi z krajem pochodzenia i trudnościami związanymi ze stworzeniem więzi społecznych w nowym miejscu zamieszkania.

Piąty referat zaprezentował dr Andrzej Dakowicz z Uniwersytetu w Białymstoku nt. *Bunt a zaangażowanie patriotyczne*. Stwierdził, że postawa buntu dotyczy pobudzenia sfery afektywnej. Rozbudzenie emocji przeszkadza w realnej ocenie rzeczywistości. Mądre zaangażowanie patriotyczne wymaga dojrzałej osobowości i unikania postaw skrajnych, nacechowanych buntem i agresją. Dojrzała osobowość zakłada autonomiczne myślenie zgodne z przyjętym systemem wartości, podejście podmiotowe do innych ludzi oraz wgląd w motywy swojego postępowania. Nasze działania w polu świadomości w odniesieniu do patriotyzmu powinny przede wszystkim zachować równowagę między miłością do ojczyzny a dobrymi relacjami z rodakami.

Zwieńczeniem obrad sympozjalnych były liczne pytania uczestników konferencji oraz odpowiedzi prelegentów. W ramach burzliwej dyskusji podjęto m.in. problem oceny nacjonalizmu, specyfiki patriotyzmu amerykańskiego, wychowania patriotycznego w szkołach, postaw patriotycznych wśród polskich emigrantów, bolesnych podziałów w Kościele katolickim w Polsce. Podsumowania i zamknięcia konferencji dokonał ks. prof. Andrzej Proniewski, który zwrócił uwagę na potrzebę ciągłej refleksji nad istotą patriotyzmu i mądrego kształtowania miłości do własnego kraju wśród młodego pokolenia Polaków.

Ks. Andrzej Kobyliński

UKSW w Warszawie

DOI: <http://doi.org/10.21852/sem.2018.2.16>